

УДК 378.147:811.111

Ю. М. Коган, О. С. Леоненко

ДО ПИТАННЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ З ІНОЗЕМНОЇ МОВИ СТУДЕНТІВ ЗАОЧНОГО ТА ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Реформування системи вищої освіти в Україні позначилося на інтенсивному розвитку юридичної освіти, що спричинено інтеграцією до світового освітнього та правового простору. З метою удосконалення юридичної освіти необхідно враховувати традиції української вищої школи та світові здобутки у цій галузі. Навчальний процес має бути зорієнтованим на самоактуалізацію індивідуальних цінностей та гуманноцентричних характеристик системи взаємовідповідності між студентами і викладачем.

Сьогодні в навчальному процесі перевагу надають консультативній роботі викладача, творчій активності та самостійності студентів у навчальному процесі. Студенти повинні не лише брати активну участь у процесі сприйняття та засвоєння знань, а й мати власну позицію, бути спроможними застосувати вивчене на практиці, творчо переосмислювати, співвідносити здобуті результати діяльності з перспективами своєї майбутньої професії. Мета нашої статті – дослідити основні характеристики та умови інтенсифікації самостійної роботи з іноземної мови студентів заочного та дистанційного навчання.

Аналіз науково-педагогічної й методичної літератури (В. Бондар, В. Буряк, Г. Гецов, Н. Кічук, Н. Кузьміна, А. Малибог, М. Ніканоров, А. Петрова, П. Підкасистий та ін.) щодо питання самостійної роботи свідчить про її дискретність та дозволяє побачити існування різних підходів до визначення самої самостійної роботи. Більшість педагогів визнають багатозначність самого поняття „самостійна робота”, розглядаючи самостійну роботу як одну з основних форм організації навчального процесу. Сучасний освітній процес передбачає створення умов для особистісного розвитку студента та самореалізації його професійних вмінь, що в свою чергу спричиняє інтенсифікацію самостійної навчально-пізнавальної діяльності, а „зростання соціального значення неперервної освіти висококваліфікованих спеціалістів зумовлює необхідність переорієнтації навчально-виховного процесу вищого навчального закладу на цілеспрямовану підготовку майбутніх спеціалістів” [3, с. 16]. Сучасна концепція професійної підготовки передбачає інтенсифікацію самостійної роботи студентів у вищих навчальних закладах як невід’ємної складової навчального процесу. Для студента заочного відділення самостійна робота набуває пріоритетного значення, бо стає необхідною вимогою ефективного та безперервного процесу навчання, де частка самостійної праці, самоорганізації, самоосвіти значно збільшується.

Розглядаючи самостійну роботу як системоутворюючий елемент навчальної дисципліни, В. Буряк робить акцент на самостійній мислєдіяльності студента та виділяє основні характерні ознаки досліджуваного поняття: „...це вид діяльності, яка виконується без безпосередньої участі викладача; у самостійній роботі виявляються такі якості особистості, як самоорганізованість та самоконтроль; самостійна робота обумовлена цілеспрямованістю, яка у свою чергу залежить від мотивації діяльності учня” [1, с. 15]. Так, урахуваючи основні атрибути самостійної роботи необхідно розглянути педагогічні умови її інтенсифікації для студентів заочного відділення з метою підвищення ефективності всього навчального процесу.

Успішне функціонування освітнього процесу неможливо уявити без вивчення іноземних мов, природною та невід’ємною частиною якого виступає самостійна робота, адже необмежений потік інформації вимагає від студента вміння самостійно знаходити необхідну інформацію, аналізувати та систематизувати її для подальшого використання у навчальному процесі. Процес самостійної роботи із вивчення іноземної мови для студентів заочного відділення перш за все містить перелік навчальних матеріалів, який необхідно засвоїти, до яких додаються практичні завдання, які необхідно виконати. А. Петрова наголошує на необхідності навчання іншомовного спілкування у проблемних ситуаціях на основі синтезу теоретичних знань в процесі вирішення конкретних професійних завдань. „Тому навчально-пізнавальний процес з іноземної мови, підкреслює дослідниця, повинен бути заповнений активною самостійною мовленнєвою діяльністю, де студенти необхідні, щоб її моделювати. Лише безпосередня участь чи причетність студентів до всього, що відбувається, дає їм можливість ефективно формувати не лише вміння спілкуватися, але й відповідну поведінку, світогляд та переконання. Саме такий підхід до навчально-пізнавального процесу і організації самостійної навчальної діяльності дає змогу реалізувати освітню, комунікативну та виховну функції іноземної мови як навчальної дисципліни” [3, с. 18].

Ми розділяємо думку більшості дослідників, що самостійна робота представляє собою „сукупність взаємопов’язаних, взаємозумовлених одне одним, які логічно витікають одне з одного та підпорядковані спільним задачам, видів робіт” [1, с. 18]. Основними принципами побудови системи самостійних робіт, В. Буряк вважає, принципи комплектності, варіативності та активності. Так завдання до самостійної роботи мають бути структурно організованими, взаємопов’язаними між собою та інтегрованими (принцип комплектності). Студент має можливість вибирати зміст та форми самостійної роботи (принцип варіативності). Сутність принципу активності передбачає „активну позицію викладача ВНЗ, що виявляється у виборі змісту самостійних робіт, обґрунтуванні активних форм і методів навчання – з одного боку. З іншого – активну позицію студента,

що виявляється у прагненні гарно виконати роботу, виробляти самостійність” [1, с. 19]. Ефективність самостійної роботи залежить від забезпечення студентами необхідними засобами навчання, які сприяють ефективному засвоєнню навчального матеріалу.

Ефективність самостійної роботи студентів заочного відділення залежить від багатьох факторів, основним з яких виступає методичне забезпечення для її виконання. Завдання для самостійної роботи мають враховувати рівень розвитку самостійності студентів та різний рівень успішності для реалізації усіх завдань, а саме „розвинути в учнів самостійність під час навчально-пізнавальної діяльності, навчити їх самостійно оволодівати знаннями, формувати свій світогляд; ...навчити їх самостійно застосовувати наявні знання в навчанні та практичній діяльності” [1, с. 12]. Буряк В. виділяє чотири рівні самостійності студентів (репродуктивний, частково-пошуковий, пошуковий, творчий). Більшість завдань до самостійної роботи з іноземної мови залишається на репродуктивному рівні, де студент лише виконує вправи за шаблоном, не враховуючи творчого підходу. Студенти з достатнім рівнем володіння мови самі обирають методи та прийоми вивчення матеріалу на частково-пошуковому рівні, а деякі використовують дослідницькі елементи на пошуковому та вирішують завдання наукового дослідження на творчому рівнях.

До системи найбільш популярних видів самостійної роботи для студентів-заочників входять написання контрольних робіт, реферування текстів, самостійне опрацювання літературних джерел, виконання різноманітних видів вправ. Більшість завдань направлена на оволодіння студентами термінологічної лексики за фахом та вміння її використовувати у писемному та усному мовленні. Проблема полягає в тому, що не всі студенти володіють навичками самостійної інтелектуальної праці та способами добування необхідної інформації. Враховуючи тенденції розвитку сучасної вищої освіти необхідно формувати у студентів можливість самостійної організації свого навчального процесу, готовність до індивідуального отримання інформації та успішного виконання всього обсягу запропонованої самостійної роботи.

Таким чином, викладач має так організувати самостійну роботу студентів, щоб вони засвоїли інформацію на всіх рівнях активізації самостійної роботи та сформувати відповідні професійні вміння та навички. Підбираючи вправи з іноземної мови, необхідно врахувати різний рівень мовної підготовки. Більшість студентів виконують вправи за зразком, використовуючи запропонований алгоритм. Найбільш ефективним видом самостійної роботи можна вважати самостійне збирання матеріалу до різних тем з вивчення іноземної мови та самостійне виконання завдань. Так, студент актуалізує отримані завдання, мотивує свої дії та реалізує самоконтроль.

Реалізація питань інтенсифікації самостійної роботи студентів, що навчаються за кредитно-модульною системою висуває ряд вирішальних проблем:

- методичне забезпечення та обґрунтування самостійної діяльності створює базу для ґрунтовного вивчення матеріалу;
- матеріально-технічне забезпечення самостійної роботи дозволяє розширити можливості оволодіння матеріалом;
- нероздільність зв'язку позааудиторної роботи з практичними заняттями формує цілісне розуміння предмета;
- виховання культури самостійної роботи студентів як важливої основи пізнавальної активності студента.

Без вирішення вищезгаданих проблем активація самостійної роботи студентів неможлива. Домінуючим у самостійній роботі студентів є об'єднання змісту мети діяльності з метою управління цією діяльністю. З метою організації самих студентів, роз'яснення мети самостійної роботи кафедра повинна мати досить детальні методичні розробки з кожного розділу та практичного заняття. Ці методичні розробки мають бути доступні для студентів у будь-який час та направляти увагу студента у вивченні нового матеріалу.

До контрольних заходів оцінки якості самостійного засвоєння теоретичного матеріалу, вмінь та практичних навичок в умовах кредитно-модульної системи навчання входять поточний контроль і підсумковий модульний контроль. Ці стандартизовані методи контролю, за визначенням кафедри, можуть включати: а) індивідуальне усне опитування з теоретичних питань, передбачених програмою; б) письмову теоретичну роботу згідно з програмою; в) рішення типових або ситуативних задач; г) рішення тестових завдань; д) оцінку якості виконання практичних умінь і навичок; е) інші індивідуальні завдання в залежності від специфіки дисципліни.

Одним із різновидів самостійної роботи студента є індивідуальне завдання. Перелік стандартизованих індивідуальних завдань для кожного практичного заняття наводиться у робочій навчальній програмі та доводиться до відома студентів до початку заняття. Стандартизовані методи контролю індивідуальних занять регламентуються кафедрою для різних тем практичних (семінарських) занять, але є обов'язковими для виконання всіма викладачами і студентами при вивченні однієї теми.

Переходячи до проблем виховання культури самостійної роботи слід зауважити, що більшість студентів у питаннях оволодіння методами навчання та організації розумової праці лишаються самоучками, пізнають ці методи на власних помилках, втрачаючи багато часу та зусиль. Тому необхідно, щоб кожна методична рекомендація детально розписувала хід роботи не тільки змістовно, але й з вказівками орієнтовного часу на вивчення матеріалу.

Так, активація самостійної роботи студентів заочного відділення в основному залежить від змістового наповнення навчального процесу,

де матеріал підбрано з врахуванням індивідуальних особливостей студентів. Плануючи свою самостійну роботу студент обирає способи реалізації поставлених задач та веде самоконтроль за їх виконанням. Враховуючи недосконалість методів організації самостійної роботи у ВНЗ, необхідно удосконалювати відомі методики навчання іноземної мови за професійним спрямуванням та розробляти нові для оптимізації процесу навчання з урахуванням особливостей кредитно-модульної системи організації навчання. А. Петрова наголошує на „комплексному використанні новітніх інформаційних педагогічних технологій, кейс-методик, проблемного навчання, технології навчання в малих групах на основі інтегрованого підходу до здобуття знань і формування вмінь та навичок самостійного навчання майбутніх спеціалістів. Новим підходом у вивченні дидактичних умов підвищення ефективності самостійної начально-пізнавальної діяльності є об'єднання їх в один комплекс і застосування у процесі організації самостійної навчально-пізнавальної діяльності майбутніх спеціалістів” [3, с. 19].

Навчаючи іноземної мови викладач не просто виконує функцію керівника та організатора навчального процесу, а перетворює зміст знань на акт індивідуального пізнання так, що розвиток самостійності студента стає невід'ємною складовою його майбутньої професійної діяльності. Тут актуалізуються основні атрибутивні принципи організації самостійної роботи у процесі кредитно-модульного навчання, де пріоритетними виступають принципи індивідуалізації, активності особистості та проблемності навчання. Саме кредитно-модульна система передбачає постійне залучення студентів до дослідницької діяльності, де викладач виступає не організатором, а більше консультантом, який пропонує застосовувати проблемно-пошукові методи, де ідеальним результатом навчання буде „досягнення такого рівня пізнавальної діяльності, за якого студенти зможуть самостійно ставити перед собою завдання, знаходити шляхи їх вирішення, контролювати та оцінювати результати своєї діяльності, формулювати на основі цих результатів подальші завдання, виводити гіпотези їх вирішення та порівнювати їх із кінцевим результатом” [2, с. 20].

Таким чином, одним із першочергових завдань вищої школи є підвищення рівня підготовки спеціалістів, засобами виконання яких є оновлення та інтенсифікація змісту навчального процесу, покращення його організації. Останнє передбачає необхідність специфікації самостійної пізнавальної діяльності студента заочного та дистанційного навчання під керівництвом та контролем викладача. Роль самостійної роботи у вивченні предметів за кредитно-модульною системою важко переоцінити. Самостійна підготовка сприяє формуванню логічного мислення та мовної культури, сприяє самовихованню, допомагає студентам перетворитись з пасивних носіїв інформації в активних.

Список використаної літератури

1. Буряк В. Самостійна робота як системоутворюючий елемент навчальної діяльності студентів / В. Буряк // Вища школа. – 2008. – № 5. – С. 10 – 23. **2. Демченко О.** Реалізація основних підходів, методів та форм організації самостійної роботи у сучасній педагогічній практиці / О. Демченко // Рідна школа. – 2006. – № 7. – С. 19 – 21. **3. Петрова А.** Дидактичні умови організації самостійної навчально-пізнавальної діяльності студентів / А. Петрова // Рідна школа. – 2006. – № 7. – С. 16 – 19.

Коган Ю. М., Леоненко О. С. До питання самостійної роботи з іноземної мови студентів заочного та дистанційного навчання.

У статті на основі аналізу наукових праць було розглянуто основні характеристики самостійної роботи та особливості її інтенсифікації у вищій школі: методичне забезпечення та обґрунтування самостійної діяльності, що створює базу для ґрунтовного вивчення матеріалу; матеріально-технічне забезпечення самостійної роботи, що дозволяє розширити можливості оволодіння матеріалом; нероздільність зв'язку позааудиторної роботи з практичними заняттями, що формує цілісне розуміння предмета; виховання культури самостійної роботи студентів як важливої основи пізнавальної активності студента. Підкреслено, що активізація самостійної роботи студентів заочного відділення в основному залежить від змістового наповнення навчального процесу, де матеріал підібрано з врахуванням індивідуальних особливостей студентів. Так, плануючи свою самостійну роботу студент обирає способи реалізації поставлених задач та веде самоконтроль за їх виконанням.

Ключові слова: самостійна робота, індивідуалізація, ефективність.

Коган Ю. Н., Леоненко А. С. К вопросу о самостоятельной работе по иностранному языку студентов заочного и дистанционного обучения.

В статье на основе анализа научных работ были рассмотрены основные характеристики самостоятельной работы и особенности ее интенсификации в высшей школе: методическое обеспечение и обоснование самостоятельной деятельности, которое создает базу для основательного изучения материала; материально-техническое обеспечение самостоятельной работы, которое позволяет расширить возможности овладения материалом; неразрывность связи внеаудиторной работы с практическими занятиями, которая формирует целостное восприятие предмета; воспитание культуры самостоятельной работы студентов как важной основы познавательной деятельности студента. Подчеркнуто, что активизация самостоятельной работы студентов заочного отделения в основном зависит от содержательного наполнения учебного процесса, где материал подобрано с учетом

индивидуальных особенностей студентов. Так, планируя свою самостоятельную деятельность студент выбирает способы реализации поставленных задач и ведет самоконтроль за их выполнением.

Ключевые слова: самостоятельная работа, индивидуализация, эффективность.

Kogan Y. M., Leonenko O. S. On the Issue of Individual Work in Foreign Language of Correspondence Students and Distance Education

The main characteristics of individual work and peculiarities of its intensification in higher school were searched in the article on the basis of scientific work analysis: the methodical providing and basis of individual activity creates a base for the sound study of material; logistical support of self-organization work allows to extend possibilities of capture material; indivisibility of connection of after class activity with practical employments forms the integral understanding of object; cultural education of individual work of students as important basis of cognitive activity of student. It is underlined that activation of individual work of students of corresponding and distance education mainly depends on the semantic filling of educational process, where material the individual features of students are necessary to take into account. Planning the individual work a student elects the methods of realization of the tasks and conducts self-control after their implementation. Taking into account imperfection of methods of organization of individual work in higher educational establishments, it is necessary to perfect the known methodologies of studies of foreign language after professional aspiration and develop new for optimization of the process of studying taking into account the features of the credit-module system of organization of studying. Teaching foreign language a tutor not simply performs the duty of leader and organizer of educational process, but converts maintenance of knowledge into the act of individual cognition so, that development of independence of student becomes an inalienable constituent of his future professional activity.

Key words: individual work, individualization, affectivity.

Стаття надійшла до редакції 13.06.2013 р.

Прийнято до друку 27.06.2013 р.

Рецензент – д. філол. наук., проф. Фоменко В. Г.